

I

— Чи чули: Костенко жениться?

— На кім?

— На Гирівні.

— На Гирівні?

— На їй.

— Що ви? Коло неї ж його старший брат падав.

— То біля старшої, а сей на меншій.

— Що ви плетете? На якій меншій? Одна ж тільки й є, чорнява, круглолиця, мов місяць уповні.

— Знаю, знаю. Не на сій; є друга, менша. Білява, невеличка, пичка гостренька, як у лисички, сама бігуча, як живе срібло.

— Та що ж се я її не знаю?

— І повинні не знати — її не було дома, в інституті вчилася.

— Як же се так: менший перебіг дорогу старшому?

— А що ж? Щоб рід не розходився!

— Та Ви жартуєте?

— Добрі жарти, як в неділю вінчання. У генерала карети прохали молодих до церкви везти. Сам, кажуть, обіцяв бути... пішли наші вгору!

Отак розмовляли городяни великого міста П. по всіх хатах, улицах і майданах, дивуючись тому несподіваному весіллю. Про те весілля гомоніло й старе й мале, й убоге й заможне; всякому те весілля чогось застряло в зуби, всяке судило про його по-своєму.

Одні казали: великого, бач, щастя запобігла — пристава з часті! І вдень не їж, і вночі не спи та все ганяй, як скажений собака, виваливши язика.

— А вона, вона що за цяця? — гуділи другі.— Дивіться, велика пані! Що в інституті була, то й велике цабе? А що є за нею? Що бере він в придане? Злидні ж невилазні: тільки й того, що личенько красне!

— Та все ж вона йому не рівня: вона значного, хоч і зубожілого роду, інститутка; а він попенко, десь під школою тинявся, був попихачем, був і в сторожах, у москалі ходив і там не погодився; нігде дітись — у поліцію. Та й там вплив через те, що одній барині на цегельні робочих усмиряв. Оце не віддасть бариня плати, піднімуть ґвалт робочі: як же се та через віщо се? Зараз за Костенком у часті. А той старається і аж із шкури лізе та барині догоджає. Зате сама в губернатора лазила, місця прохала. Знаємо ми!

— Та що ви знаєте? — гарячилися його заступники.— Ви знаєте, що якби не він, то й справді бунт би був? Знаєте, хто такі між робочими були? Які "цидулки" по городу розпускали, збори збирали та книжки читали? Ото ж він все вислідив та видививсь! Одного схопив, другого спіймав — ого! зразу відбив повадку тим злочинцям на цегельню встрявати, робочих на все лихе навчати. Тепер, небійсь, і бариня не жаліється, і робочим добре. Ви знаєте, що він перший у поліцмейстера "на щоту"? Жандарм ним не нахвалиться, прокурор всякі таємні діла йому припоручає. Та що казати? А перша жінка хіба не інститутка була?

— Та звідтіля ж, з інституту. Багато щастя зазнала в його батька на селі, коровам виносячи та овець доючи! Аякже, знаємо! Знаємо, як і безпам'ятну в "чахотці" сюди привезли та замість ліків лист вексельного паперу підсунули. Знаємо, як після смерті й домик продався. Не чого ж то ми так і вгору тепер скачемо, що жінчині грошики в кишені ще бряжчать! Тисяч з п'ять таки перепало... не багато тільки зісталося?..

II

Молоді не чули того гомону та й не дослухалися: вони були такі щасливі обоє! Йому двадцять сім літ, а їй всього сімнадцятий пішов. Другий місяць пішов, як він овдовів, не нажившись, а намучившись за першою жінкою, слухаючи її щоденні бухи та дивлячись на її страждання. Як йому тепер не задивитися на пишну вроду, що, наче квіточка рожева на зорі, розпускалася? Намучене серце шукало другого, де б відігрітися, натруджена душа бажала тихого щастя та затишного спочинку. Не дивно, що вона зразу запала йому в око, коли він її углядив.

А їй всього другий місяць минав, як з інституту, де в глухих німих стінах самотня думка малювала їй срібні брязкучі шпори. До того в його й брови чорні, й вусики невеличкі, й личко молоде та веселе, усмішка не спливає з його червоних уст, жарти так і сиплються з рота, і танцюристий — не взяв його кат! чи й заспіває, все то веселі та жартовливі пісні!

Не вітер-бура в темному лузі хилить тополю: веселе слово вабить, чарує дівоче серце! Не зоря ясна темної ночі в небі грає — дівоча врода пестить та гріє похмуру душу!

— Серце Орисю! — шепоче він стиха, заглядаючи в її очі.— Ганяючи за злодіями, висліджуючи злочинців, мені приходилося в такі темні ночі блукати, руку перед собою наставиш — не бачиш! Та що та темнота, як порівняти її до твоїх зрачків? День білий, світ ясний!.. У твоїх очах тільки нічого не видно, серед їх темноти я б заблудився.

— Заблудився б? — лукаво щурячись, питає вона.— Та, не бійся, не куди — до мого серця приблудився! — і, червоніючи, як та квітка, схиляє свою головоньку на його плече.

Він нестямно кинувся. Гарячий поцілунок перервав їх розмову. Спалахнули її чорні очі, й, обвиваючись білими руками кругом його шиї, вона шептала:

— Грицю! Я бачила тебе раз на пожежі, як ти там порядкував... Тепер знов пожежа: горить моє серденько трудне, горить-палає. Наложи свою руку на його, затопчи огонь той палючий.

Він слухняний припав до неї і, мліючи в її обіймах, думав:
"Інституточка! Інституточка! Чиста та неповинна, як та дитина!"

В неділю вони побралися. Орлом сизокрилим стояв він на шлюбі й думав: "Ще за всю мою службу не доводилось такого злочинця піймати, як се біля мене. Держіться ж тепер, глупої ночі діти! Не сховаєтесь від мене й під землю — й звідти вас видеру і виведу на світ просторий: такого звіра заповонивши, всіх вас полоню!"

А вона? Що вона думала? Як та голубочка полохлива, вона стояла біля його й тільки коли-не-коли скоса стріляла очима на високого та бравого офіцера-артилериста.

III

Минув тиждень — тиждень солодких поцілунків, палких обіймів, нестямного весільного щастя. Вони жили в часті, й за той тиждень не раз його відривали від неї задля яких-то таємних діл, тихого шушукання та заговорів.

— Що там у тебе за діла такі? — питає вона.

— Діла, серце, таємні діла. Треба знати, що й під землею робиться.

— Невже й про те треба?

— Треба. Коли ми у людську душу залазимо, у людському серці читаємо.

— Та невже ви такі всевідущі? — перебила вона його.

— Такі.

— Знаєш, що й в моєму серці заводиться?

— Знаю, Орисю. В твоєму серці живе один чоловік, що незабаром поліцмейстром буде. Швидко тебе, моя горличко, одну покину.

— Мене? надовго? — злякано спитала вона.

— Ні, доле. Може, з тиждень сама поживеш, посумуєш, поки я вернуся. А там... а там?!

— Тиждень! — як не плаче вона.— Що ж я робитиму той тиждень? Я й умру з туги!

— Не вмирай, моє щастя, поліцмейстершею будеш,— знаєш, поліцмейстершею?

— Куди ж ти поїдеш?

Він задумався.

— Одного злочинця ловити — великого злочинця, що за ним от вже цілий рік усі ганяють, та не спіймають. А я вислідив, я спіймаю!

— Коли ж так, то й я поїду. Поїду до подруги на село. Вона мене скільки разів вже закликала, та я все не зберуся. А тепер поїду. По чавунці недалеко тут, всього друга станція буде.

— І гаразд, серце. Я тебе на вокзал проведу, а звідти й сам махну.

— Я недовго буду: день-другий погуляю та й назад вернуся. А ти мені все розкажеш, що ми будемо робити? — жартовливо запитала вона.

— Я й так знаю, що ви будете робити.

— А що?

— Ось що! — він кинувся до неї й загородив її уста гарячими поцілунками.

— Неправда, неправда твоя! — весело гукала вона, лукаво посвічуючи очима.

IV

Пообідали, полягали спочити, бо ні їй, ні йому не доведеться цілу ніч спати, їй треба до подруги їхати, а йому на лови збиратися. Вона тільки на хвилину в свою хату побігла, щось написала, кудись послала й мерщій лягла спати.

"В дорогу збирається,— думав він, лежачи на ліжку з закритими очима. Дрімота його стиха колихала — тиха, спокійна дрімота недавнього сім'янина, щаслива дрімота молодого.— Хай збирається, провітриться, погуляє. А я тим часом своє діло справлю. Добре, що не допитується, куди їду, чого їду? Нащо їй те знати? Молода та жаліслива, вона, певно, пройметься жалем до тих, на кого ми тенета розставляємо; почне заступатися, прохати... як перед нею вистояти? Краще, що не допитується!... Хай не знає її добре серце, як нам приходить дитей від

сім'ї відривати. Ох, гірка та невесела ти, наша доле! На сльозах людських заснована, на щасті других збудована!.. Гм... Чого ж се я кисну? Он прокурор хвалився, як сих двох спіймаю, буде губернатора прохати, щоб зробив поліцмейстром... І депешу мені припоручив... Ось вона тут, у кишені... Сьогодні вони повинні бути. На сьогодні всім гостинишникам наказано зараз дати знати, хто й чого приїхав... Не втечете, голубчики, моїх рук, не втечете... Ось тут будете у мене. Нічого мені далеко за вами забиватися, хоч я й похвалився їй, що поїду... Хіба не можна збрехати? Як вернеться, ото здивується, що я дома!.. А як вона здивується, коли... От коли б!.. Тоді буде зовсім інша річ. Не буде моя Орисенька пішки ходити, свої ніжки бити... будуть її пожежні коні, як ті змії, носити. Пожежні коні... а на їх моя квіточка скаче!.."

Він, усміхнувшись, заснув. А вона, крізь сон почувши, що посланець вернувся, тихо знялася й мерщій вискочила до його в другу хату. Незабаром вона вернулася з невеличким шматочком рожевого паперу, прочитала на йому вголос: "Буду"; приложила до уст, гаряче поцілувала те "буду", згорнула папірець, ткнула його під серце й, стиха положившись на ліжко, міцно заснула.

V

Увечері він провів її на чавунку.

— Як-то ти будеш сама їхати, серце?

— Чого сама? А то людей мало? — спитала вона, очима обводячи прохожих.

— Та все чужі та незнайомі.

— От ще вигадай — чужі! Не з'їдять же вони мене? Треба до всього привикати!

Йому так легко стало на душі... "Треба до всього привикати, треба", кублилося в його голові, як він виводив її до вагона. Проїжджі задивилися на неї. Він чув, як вони шепталися: "Хто то така? Та й вродлива ж!" Він, радий: гордо вивів її й прилюдно розцілував — знайте, мов, чия: моя — й більш нікого!

Він вернувся в часть не голубоньком тихим-буркотливим, як видавав себе біля неї, а круком хижим. "Туди піти! Те зробити! Того привести! Тому на засаду стати!" — так і сипав він наказами й приказами.

Всі, тіпаючись, бігали побіля його, слухали його наказів. А він всміхався сам собі, дивлячись на ту біганину. "Щасливий і могутній!" — думалось йому.

Зробивши розпорядки, він сів біля паперів. Багато набралось їх за той тиждень, що прогуляв він. "Ого!" — мовив стиха й почав купу ворушити. Пись!... Черк!... Перо його гарчало, мов сердилося, папери летіли набік.

Довго він возився з ними. Скінчивши, встав, розправив натруджену спину, взявся вбоки руками і, мов той комедіантщик, повертався на всі боки; потім глянув на годинник.

— Дванадцять. Ого-о! Ще година, й поїзд прибуде, а з ним і моє щастя приїде,— мовив він і позіхнув. "Лягти поки що прикорнути",— подумав і ліг.

Перед його закритими очима заходили легкі та щасливі думки. Вона там з веселою подругою щебече, а він тут з проїжджими возькається. "Милії гості! несподівано ждані! Пожалуйте! пожалуйте!.. несіть мені мій почот і славу..."

VI

— Ваше благородіє! — роздалося над його вухом.

Він кинувся; перед ним, мов верства, витягся десятник.

— Бід Хвольсона посланець прибіг. Каже-говорить: два пасажери якісь приїхали, заперлись і не хочуть себе назвати.

Його очі загорілися. Слава Богу!

— Хто там? Всі за мною,— гукнув він,— побігти до жандармського ад'ютанта! Через півгодини вони були в гостиниці в Хвольсона.

— Де? В якому номері? — гукає він, брязкаючи шпорами.

— В осьмому,— відказує номерний. Підійшли до номера. Він стукнув.

— Одчиніть!

— Хто там? — почувся голос з-за дверей.

— Одчиніть!

— Йди до чорта!

— Одчиніть, а то буде гірше.

— Не одчиню.

— Бий двері! — розсердився він.

Чорний, як циган, десятник примчав з дровітні дубову довбню, підійшов і, замахнувши, гепнув в двері. Загуло, наче грім, по коридору, посипалася глина, вапно.

— Бий дужче! — гукає він.

— Раз! — знову гепнув десятник. Затріщали пази в дверях, одна дошка вгнулася в середину.

— Два! — скрикнув він удруге. Полетіли тріски в хату.

— Три! — двері розскочилися.

В хаті було темно, тільки крізь шибки вікон виднілося чорне небо з блискучими зорями та по улицах ліхтарні миготіли.

— Світла! — першим стрибнувши в номер, скрикнув Костенко.

Принесли свічку й за нею повходили всі. Посеред хати стояв високий та бравий чоловік в офіцерській одежі, а біля його, наче лебедонька біла, Оріся.

Жандармський ад'ютант глянув на Орісю, мугикнув і промовив:

— Ну, с такими преступниками мне нечего делать, вручаю их вам. До свидання!

— Бач, який! Дунив мене: казав — з города поїду, та й збрехав! — граючи очима, промовила до його Оріся.

А він, як стояв, так і посунувся! Якби не піддержав його десятник ззаду, певно, розбив би собі об долівку голову.

На другий день по всьому городу, наче в барабан били, гомоніли люди про ті лови. Одні насміхалися, другі жалкували. А ввечері в городському садку стояв такий гармидер, що й музики не чутно.

Аж ось між купою людей, на стежці до двірця, показався Костенко під руку з своєю Орисею. Він був чогось трохи блідий, а вона, склонившись на його плече, обводила приязно всіх очима.

— Та й збрехали ж знатно! — промовив хтось, і всі витріщилися.

— Ну, кому б таке плести? — дивувалися городяни, любуючись, як вони в парі не пішли — поплили під дворець.

— То все ті злочинці. Доїде ж він їх тепер, доїде! — хвалилися його заступники. Та не вгадали: від того часу Костенко більше не ходив на лови. Незабаром його зробили поліцмейстром.